

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ФАКТОРИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ

З ростом конкуренції на товарних ринках постачальники товарів і послуг для залучення нових і утримання наявних клієнтів вимушені надавати їм певні пільги, у тому числі відстрочення або розстрочку платежу. У цих умовах одним із перспективних інструментів фінансування підприємств реального сектору є факторинг, що відіграє важливу роль у ринковій економіці. Він забезпечує підприємствам і організаціям зростання обсягу оборотних коштів і пришвидшення оборотності капіталу; сприяє швидшому погашенню дебіторської і кредиторської заборгованостей і як наслідок – зростання темпів виробництва та оборотності товарів, робіт або послуг; сприяє розширенню виробництва тощо. Оскільки процес розвитку факторингових операцій є досить інтенсивним, зростає необхідність у детальному розгляді методики бухгалтерського обліку факторингових операцій. Запропонована в статті методика бухгалтерського обліку факторингових операцій у постачальника, фактора і боржника на основі чинного плану рахунків може бути використана в практиці комерційних організацій-учасників договору факторингу.

Ключові слова: факторинг; факторингові операції; факторинг з регресом; факторинг без регресу; фактор; постачальник; боржник; бухгалтерський облік.

Постановка проблеми. З погляду фінансової стабільності суб'єкта господарювання операції з покупцями, замовниками та іншими дебіторами є суттєвою частиною діяльності підприємства. Факторинг є одним із основних альтернатив інструментам рефінансування комерційного кредиту. Відсутність методики відображення на рахунках бухгалтерського обліку факторингових операцій стримує впровадження факторингового обслуговування в розрахункові стосунки між суб'єктами господарювання в Україні. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває формування методологічних основ дослідження облікового відображення факторингу, що має базуватися на комплексному вивченні цього феномену з використанням інструментарію різних наукових концепцій і підходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження питань обліку факторингу зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як О.Г. Веренич [2], О.О. Зеленіна [5], Н.О. Ішкова [6], О.Ю. Євсейкіна [4], О.М. Левченко [7], Т.В. Омеляненко [8], Н.С. Струк [9], О.В. Фартушняк [10] та інші. Однак окремі аспекти теорії та практики обліку факторингових операцій залишаються дискусійними, потребують подальших наукових досліджень і розробок, спрямованих на їх удосконалення. Зокрема, це стосується уточнення понятійного апарату, що ґрунтується на положеннях чинних законодавчо-нормативних актів, які іноді суперечать одне одному. Недостатньо досліджені облікові методики щодо визнання й оцінки об'єктів обліку під час факторингових операцій, процедури аналітичного обліку та способи узагальнення інформації про них у регістрах обліку і звітності.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування удосконалення методичних аспектів обліку факторингових операцій в учасників факторингового процесу.

Викладення основного матеріалу дослідження. Розвиток нових організаційних форм господарювання на сьогоднішній день гальмується обмеженням доступу до фінансових ресурсів, що пов'язаний з перешкодами в отриманні кредитних ресурсів. Основною причиною, що стоїть на шляху до залучення позикових капіталів, є стан економіки країни. Відсутність власних коштів в обороті у більшій кількості підприємств та організацій не дозволяє їм належно використовувати матеріально технічну базу, повністю задовольняти всі потреби населення в товарах та послугах. Одним з передових напрямів подолання платіжної кризи багатьох підприємств та організацій, дефіциту їх власного капіталу стає застосування факторингових операцій.

Під факторингом Н.М. Внукова [3, с. 15] розуміє різновид торгово-комісійної операції, що поєднується з кредитуванням обігового капіталу клієнта, містить інкасування дебіторської заборгованості клієнта, кредитування і гарантію від кредитних та валютних ризиків.

Ми погоджуємось із С.Л. Березою [1, с. 112], що факторинг є ефективним інструментом оптимізації рівня дебіторської заборгованості і широко розповсюдженим методом фінансування.

Учасниками факторингових операцій є три сторони: постачальник, фактор та боржник.

Постачальник (клієнт) – юридична особа або суб'єкт підприємницької діяльності, що здійснює по-
© В.І. Кузь, 2015 г та має право вимоги від нього грошових коштів за одержаним ним товарами або роботами, або послугами та уклав договір факторингу.

Фактор (новий кредитор) – спеціалізована фінансова установа, що має право надавати факторингові послуги.

Покупець (боржник) – покупець, який має зобов'язання за товари, роботи, послуги перед постачальником.

Модель взаємовідносин між учасниками факторингового процесу за класичного факторингу наведена на рисунку 1.

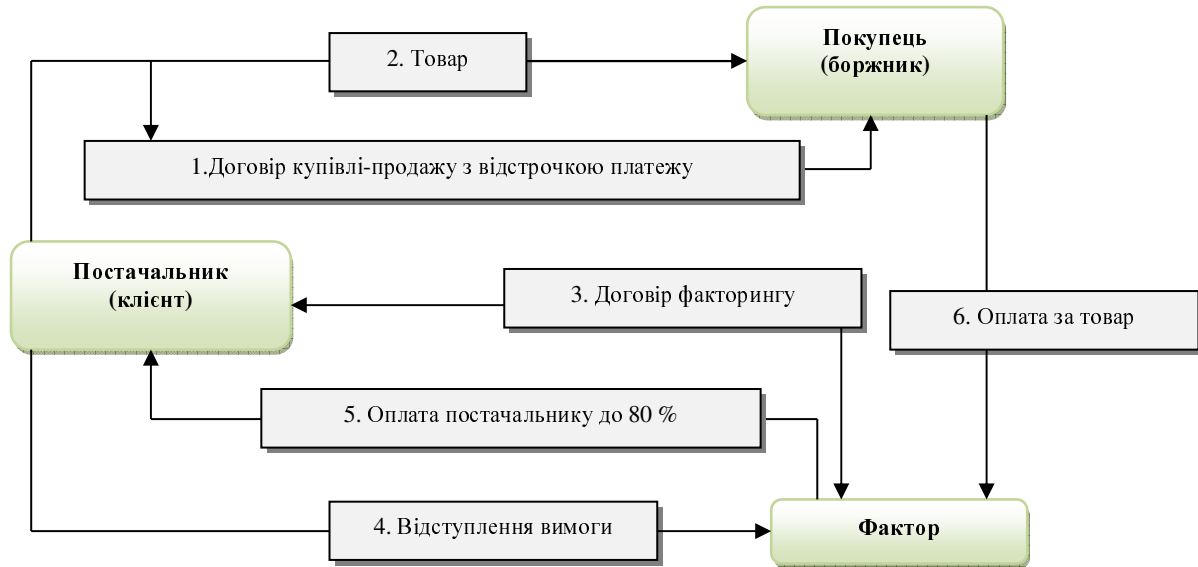

Рис. 1. Модель взаємовідносин між учасниками факторингу

Взаємовідносини між учасниками факторингу складаються таким чином:

- на договірних умовах відстрочення платежу між постачальником і покупцем, покупцеві відвантажується товар;
- укладається договір між постачальником та фактором про відступлення права грошової вимоги від покупця;
- фактор перераховує постачальнику оплату за боргову вимогу (залежно від умов договору до 80 % вартості поставки товарів);
- покупець (боржник) перераховує вартість поставки товарів фактору.

Залежно від видів факторингового обслуговування та умов договору факторингу взаємовідносини між постачальником, фактором і боржником видозмінюються.

Для бухгалтерів важливе значення має правильне відображення в бухгалтерському обліку факторингових операцій, особливо в тому випадку, коли підприємство активно використовує такий комплекс послуг у своїй господарській діяльності. Оскільки процес розвитку факторингових операцій є досить інтенсивним, зростає необхідність у детальному розгляді методики бухгалтерського обліку факторингових операцій, джерел і способів відображення операцій у бухгалтерському обліку постачальників, покупця та фірми – фактора.

Для послідовної побудови облікового процесу доцільно визначити відносини між постачальником і покупцем у межах договору поставки, а також між фактором і постачальником та фактором і покупцем у межах договору факторингу, враховуючи економічний зміст, відповідну характеристику та відмінні особливості видів факторингу. Відповідно до договору факторингу, постачальник забезпечує процес переуступки факторинговій компанії неоплачених боргових вимог, що виникають між контрагентами у процесі реалізації товарів і послуг на умовах товарного кредиту в поєднанні з елементами бухгалтерського, інформаційного, збутового, страхового, юридичного та іншого обслуговування постачальника [7, с. 226].

Схема обліку факторингових операцій може бути реалізована їх учасниками різними способами, оскільки в Плані рахунків бухгалтерського обліку спеціальні рахунки для обліку подібних операцій не передбачені.

Досліджуючи існуючі методики облікового відображення факторингових операцій, що розкриваються в наукових публікаціях С.Л. Берези [1], О.Г. Веренич [2], О.О. Зеленої [5], О.М. Левченко [8], нами було систематизовано отримані результати та запропоновано власний методичний підхід до обліку факторингу в учасників факторингового процесу (табл. 1).

Таблиця 1

Рекомендації з відображення в бухгалтерському обліку операцій факторингу

№ з/п	Зміст операції	Кореспонденція рахунків
-------	----------------	-------------------------

		д-т	к-т
<i>Облік у клієнта</i>			
1	Відображення доходу від реалізації товарів, робіт, послуг покупцю	36	70
2	Відображено податкові зобов'язання за ПДВ	70	641
3	Відображення доходу від продажу боргових вимог до дебітора фактору	377	733
4	Відображено списання балансової вартості проданої дебіторської заборгованості фактора	952	36
5	Отримано від фактора частку грошових коштів за реалізоване право грошової вимоги	311	377
6	Нарахування комісії за договором факторингу	952	685
7	Відображено податковий кредит по ПДВ із розміру комісійної винагороди фактору	641	685
8	Оплачено комісійну винагороду фактору за послуги факторингу	685	311
9	Перерахування залишку фінансування постачальнику фактором	311	377
10	Отримано від фактора повідомлення про непогашення заборгованості боржником, виставлено регрес (дана операція має місце в разі непогашення боржником своїх зобов'язань за факторингу з регресом)	36	377
11	Перераховано фактору на правах регресу суму заборгованості	377	311
<i>Облік у фактора</i>			
12	Відображення передачі клієнтом боргових вимог фактору	377	685
13	Перерахування коштів клієнту за договором факторингу до 80 %	685	311
14	Нарахування комісії за договором факторингу	377	703
15	Нарахування винагороди фактору за надання супутніх послуг згідно з договором факторингу	377	703
16	Відображення податкового зобов'язання з ПДВ	703	641
17	Отримано кошти від клієнта за надані супутні послуги факторингу	311	377
18	Отримано кошти в погашення боргових вимог від боржника	311	377
19	Перерахування залишку коштів клієнту за договором факторингу	685	311
20	Отримано кошти від клієнта за непогашення боргу боржником (дана операція має місце в разі непогашення боржником своїх зобов'язань за факторингу з регресом)	311	377
<i>Облік у боржника</i>			
21	Отримано товари від постачальника	28	63
22	Відображено податковий кредит по ПДВ	641	63
23	Отримано повідомлення про передачу права вимоги фактору	63	685
24	Оплата суми поставки фактору боржником	685	311

Так під час відображення у бухгалтерському обліку операцій факторингу в постачальника слід, в першу чергу, розрізняти факторинг без регресу і факторинг з регресом (з правом зворотного викупу).

Фактор на підставі отриманого права грошової вимоги проводить процедуру стягування боргу з боржника. Отримавши борг, фактор проводить остаточні розрахунки з постачальником за цією операцією. Але так буває не завжди: боржник може відмовитися від погашення заборгованості, виявитися неплатоспроможним, збанкрутіти.

У цьому випадку набуває чинності пункт договору факторингу про розподіл ризику неплатежу. Якщо цей ризик лежить на постачальникові, то фактор може застосувати регресне право здійснити зворотне переуступання грошової вимоги постачальникові. При цьому постачальник повинен буде повернути суму первинного (авансового) платежу. Факторинг без регресу припускає відсутність такого права у фактора.

Після відступлення грошової вимоги фактора дебіторська заборгованість у повному обсязі списується з балансу постачальника як така, що перейшла до фактора. Причому, незалежно від того, який відсоток фінансування фактор перераховує відразу після підписання договору.

У боржника під час отримання повідомлення про участь в угоді фактора та передачі права вимоги боргу факторинговій компанії, кредиторська заборгованість перед постачальником переноситься на інший особовий рахунок, а особовий рахунок постачальника закривається.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Факторинг відіграє важливу роль у ринковій економіці. Він забезпечує підприємствам і організаціям зростання обсягу оборотних коштів і пришвидшення оборотності капіталу; сприяє швидшому погашенню дебіторської і кредиторської заборгованостей і як наслідок – зростання темпів виробництва та оборотності товарів, робіт або послуг; сприяє розширенню виробництва тощо. Запропонована методика бухгалтерського обліку факторингових операцій у постачальника, фактора і боржника на основі чинного плану рахунків може бути використана в практиці комерційних організацій-учасників договору факторингу.

Перспективним напрямком дослідження є сек'юритизація факторингових активів.

Список використаної літератури:

1. Береза С.Л. Облік і контроль грошових активів та дебіторської заборгованості: теорія і практика : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.04 / С.Л. Береза ; Житомирський інженерно-технологічний ін-т. – Житомир, 2002. – 308 с.

2. *Веренич О.Г.* Облікові аспекти факторингу / *О.Г. Веренич, А.П. Шаповалова* // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку : зб. наук. пр. – Л. : Львівська Політехніка, 2007. – № 577. – С. 50–54.
3. *Внукова Н.М.* Основи факторингу : навч. посібник / *Н.М. Внукова*. – К. : Знання, 1998. – 173 с.
4. *Евсейкіна Е.Ю.* Бухгалтерский учет факторинговых операций в организациях : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.12 / *Евсейкіна Елена Юрьевна* ; Сибирский университет потребительской кооперации. – Новосибирск, 2008. – 175 с.
5. *Зеленіна О.О.* Бухгалтерський облік факторингу як елемента позикового капіталу підприємства / *О.О. Зеленіна* // Вісник ЖДТУ / Серія : Економічні науки. – Житомир, 2010. – № 4 (54). – С. 78–81.
6. *Ишкова Н.А.* Бухгалтерский учет и анализ вексельных и факторинговых операций : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.12 / *Ишкова Наталья Алексеевна* ; Моск. гос. ун-т коммерции. – М., 2001. – 238 с.
7. *Левченко О.М.* Факторинг: методика облікового процесу / *О.М. Левченко* // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 11 (113). – С. 219–233.
8. *Омеляненко Т.В.* Особливості обліку операцій факторингу з правом регресу / *Т.В. Омеляненко* // Бухгалтерський облік і аудит. – 2010. – № 3. – С. 19–23.
9. *Струк Н.С.* Фінансово-облікове забезпечення факторингових партнерських угод в Україні / *Н.С. Струк* // Вісник нац. ун-ту «Львівська політехніка» : зб. наук. пр. – 2009. – № 647. – С. 221–228.
10. *Фартушняк О.В.* Деякі аспекти відображення факторингових операцій в обліку / *О.В. Фартушняк, І.Ю. Пасічник* // Економіка розвитку. – 2008. – № 2 (46). – С. 67–69.

КУЗЬ Василь Іванович – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри обліку, аудиту і економічного аналізу Буковинського державного фінансово-економічного університету.

Наукові інтереси:

– обліково-аналітичне забезпечення стратегії розвитку підприємств у сучасних умовах.

Стаття надійшла до редакції 25.03.2015.